

Коляда Н. М. В. О. Сухомлинський про формування духовності особистості в дитячій організації / Н. М. Коляда // Василь Сухомлинський у діалозі із сучасністю: виховуємо культуру потреб особистості : матеріали УІІ Міжнародної науково-практичної конференції і ХХІІ Всеукраїнських педагогічних читань (24–25 вересня 2015 року, м. Херсон). – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2015. – Ч. І. – С. 53–57.

Коляда Н. М.

В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В ДИТЯЧІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ

У статті розкрито погляди Василя Олександровича Сухомлинського на проблему формування духовності особистості в дитячій організації. Здійснено аналіз методики піонерської роботи та широкого спектру питань, пов'язаних із діяльністю дитячих і юнацьких об'єднань, що отримало віддзеркалення у працях і педагогічній системі В. О. Сухомлинського.

Сьогодні серед умов соціальної необхідності на перший план виступає зростаюча турбота станом дитячого середовища: в «зайнятій постійними реформами» країні діти позбавлені ознак морально-ціннісних орієнтирів, зразків соціально схвальної поведінки. А це у свою чергу призвело до того, що перед дітьми та підлітками як ніколи гостро постала проблема: «Що розцінювати як підлість – що як порядність?» [4, с. 347].

Один із важливих соціальних інститутів, спрямованих на формування зрілої та відповідальної підростаючої особистості, розвиток у неї вищих людських цінностей, особистості, здатної пізнавати, відображати та творити довколишній світ – дитячий рух. В умовах кризи традиційних інститутів соціалізації особистості (сім'ї, школи) значне місце в житті дитини займають дитячі об'єднання, організації, в які дитина приходить добровільно, маючи надію задовольнити там свої власні інтереси і потреби, реалізувати свої ідеї в

корисних справах, або залучитися до вирішення суспільних завдань, розібратися в сенсоутворюючих моментах такого непростого життя. Дитина приходить в дитяче співтовариство, щоб жити: жити сьогодні і зараз, не очікуючи, поки життя стане краще влаштованим та надасть їй більш широкий спектр можливостей для успішної самореалізації. Тому саме через дитячий рух (об'єднання, організацію) дитина входить у суспільство і саме дитячий рух стає важливим інститутом її соціалізації [4, с. 294–295].

Процес формування духовності, духовно-морального виховання дітей та підлітків крізь призму такого соціального інституту, як дитячий рух – діалектичний процес набуття досвіду соціальних відносин і засвоєння нових соціальних ролей, що відбувається в різних сферах діяльності, спілкування і самопізнання шляхом засвоєння, привласнення, збагачення і передачі дитиною досвіду соціальної взаємодії дітей і дорослих.

Вагома доля завдань, які ставить перед собою соціокінетика як наука про дитячий рух, спрямована на подолання сучасної кризи духовного виховання, на формування духовності, розвиток духовно багатой особистості, підростаючого покоління в цілому.

В історії вітчизняного дитячого руху особливе місце займає порівняно нетривалий хронологічно, але насичений важливими подіями період кінця 50-тих – 60-тих рр. ХХ ст. – так звана «піонерська повінь», яке характеризується посиленою увагою педагогічної громади до проблем дитячої громадської організації [2, с. 32–33]. У цьому контексті заслуговує на увагу теоретична і практична діяльність Василя Олександровича Сухомлинського – видатного педагога, публіциста, дитячого письменника, члена-кореспондента Академії педагогічних наук РРФСР (1957), Заслуженого вчителя школи УРСР, нагородженого орденом Леніна (1960)... директора відомої на весь світ Павлиської школи (Онуфріївський район на Кіровоградщині), в якій працював з 1948 р. й до кінця життя [3, с. 893].

Важливе місце в педагогічній діяльності В.О. Сухомлинського займала розробка широкого спектру питань, пов'язаних із діяльністю дитячих і юнацьких об'єднань, що отримало віддзеркалення у його творах. Особливості

конкретно-історичних і конкретно-педагогічних умовах життя країни 50-60-тих років ХХ ст., а також специфіка, властива українській сільській школі, зробили істотний вплив на його педагогічні погляди В. О. Сухомлинського та створену ним методикау піонерської роботи. За словами педагога, «...першою і найважливішою метою комуністичного виховання є Людина – її всебічний розвиток, ясний розум, високі ідеали, чисте, благородне серце, золоті руки; її особисте щастя. Колектив – засіб виховання Людини. Засіб могутній, але не всесильний. Виховання в радянській школі я б назвав творінням щастя особистості. Кожна людина – це, за словами Гейне, „світ, який з нею народжується і з нею вмирає. Під кожною могильною плитою лежить всевітня історія”» [5, с. 32].

Кожну людину, особистість педагог порівнював із діамантом, добутим з таємничих глибин, а сутність виховання вбачав у тому, щоб «... уміло, розумно, тонко, сердечно доторкнутися до кожної з тисяч граней, знайти ту, яка, якщо діамант відшліфувати, засяє неповторним сяйвом людського таланту, і це сяйво принесе людині особисте щастя. Відкрити в кожній людині її, тільки її неповторну грань – у цьому мистецтво виховання» [5, с. 32]. Піонерську ж організацію педагог представляв у вигляді майстерні, в якій «шліфуються діаманти», що складає саму сутність, саму «серцевину» всієї виховної роботи школи. Піонерська робота, за словами педагога, – це «...самий тонкий, самий чутливий, самий мудрий дотик вихователя до самих сокровенних куточків дитячого серця» [5, с. 32].

Принципи організації піонерської роботи В. О. Сухомлинський частково висвітлив у статті «Наша добрая семья (Записки пионервожатого)»¹, в якій педагог розкриває важливість і необхідність романтико-героїчного виховання дітей; пропонує виховувати ідейність, патріотизм, моральність дитини у природних умовах, на природі, залучаючи дітей до різних видів ігрової та трудової діяльності. За словами О. В. Сухомлинської, запропонована педагогом

---

¹ Уривок з невиданого рукопису педагога (датованого 1967 р.) опубліковано у науково-популярному виданні «Этюды о В.А. Сухомлинском. Педагогические апокрифы» (упорядник акад. О. В. Сухомлинська). Вперше ж цей рукопис був опублікований у 1965 р. в Болгарії під назвою «Пионерская романтика» [5, с. 31].

методика «...є близькою до методів вільного виховання при збереженні емоційної підтримки авторитетного педагога, який виступає тут у ролі піонерського вожака: мета його праці – пробудити добрі почуття, людяність, „пізнати світ сердець”, „іти до людини”» [5, с. 31].

Педагог зазначав: «Головне в піонерській роботі – виховання душі, виховання особистості, формування морального обличчя громадянина, патріота, трудівника. Ідейне благородство людини починається з того, як вона ставиться до матері і батька, наскільки чутливо і тривожно вона відчуває поряд з собою іншу людину. Людяність – ось що в першу чергу повинна виховувати піонерська організація. Але людяність – це якість глибоко індивідуальна. Не огляди і конкурси, не дворічки і трирічки, не збори і змагання повинні бути на першому плані, а повсякденна, непомітна з першого погляду, важка і багатогранна праця з людською особистістю...

...Не мудрування над організаційною структурою, не придумування всіляких форм підкорення і керівництва, не всесоюзні і республіканські „заходи” – всілякі дворічки і трирічки, конкурси, огляди, рейди і змагання, а непомітний, з першого погляду, дотик вихователя до серця Петі і Тані – ось у чому сутність піонерської роботи» [5, с. 31–33].

У розробленій В.О. Сухомлинським методиці піонерської роботи значне місце займало питання співвідношення педагогічного керівництва і дитячої самодіяльності. Мистецтво педагогічного керівництва дитячою самодіяльністю педагог вбачав в умінні вчителя бути так само захопленим роботою, як і діти, трудитися разом з ними, при цьому прагнути наситити їхню діяльність громадянськими поривами. Саме у такій спільній діяльності відкриваються дитячі серця, вихованець стає другом, товаришем педагога, між ними виникає спільність поглядів, життєвих цілей. Учитель передає учням не тільки знання, але й свій погляд на життя, своє ставлення до дійсності [2, с. 44].

За словами В. О. Сухомлинського, «... правильне виховання – це гармонія взаємодії вихователя і колективу на особистість вихованця. В цій гармонії провідна роль належить безпосередньому впливу вихователя-вожака на

духовний світ людини, – тієї парної педагогіки, якій необхідно повернути „права громадянства”. Колектив живе тільки тоді, коли відбувається безперервний процес всебічного розвитку кожної особистості. Багатство духовного світу колективу визначається багатством духовного світу особистості» [5, с. 33]. У статті «Наша добрая семья (Записки пионервожатого)» педагог розмірковував: «Хто ж має бути вихователем юних ленінців? В школах він називається вожатим. Вожатий піонерської дружини, вожатий загону. Він повинен бути самим досвідченим педагогом, у досконалість володіти парною педагогікою (без лапок), яка в нинішніх умовах визначає культуру педагогічної праці... Він істинний духовний наставник кожної людини, він вчить жити, відкриває людині очі на світ і насамперед на саму себе...» [5, с. 32].

Однак, гуманістичне спрямування педагогічної системи В.О. Сухомлинського не відповідало вимогам офіційної освітньої політики, відповідно до якої педагогічна наука і школа «... повинні були стати „руками” державної системи у формуванні поколінь радянських людей, які беззаперечно виконують будь-які партійні команди» [2, с. 389]. А це, в свою чергу, призвело до переслідувань з боку офіційної педагогіки. Зокрема, під час полеміки в радянській педагогічній пресі навколо нарисів В.О. Сухомлинського «Этюды о коммунистическом воспитании» (1967) педагог звинувачувався в ісповідуванні теорії вільного виховання, яка давно відхилена радянською педагогікою, «абстрактного гуманізму», «соціалізму з людським обличчям» і т.п. [1, с. 386–387].

На думку сучасників, заслуга В. О. Сухомлинського в тому, що «... він співпав з гострою потребою часу в „педагогічній відлизі” і відповів на цю потребу своїми статтями. В ті роки такі поняття у професійному лексиконі, як „чуткість”, „співчуття”, „співпереживання”, „доброта”, звучали різким диссонансом піонерсько-артеківській отупляючій вульгарності всіх цих бадьорячих „єдиних ступеней”, „маршів”, „речівок”, що низводять дітей навіть не до „гвинтиків”, а до пластмасових зубців одного бескінечного „педагогічного гребінця”» [6, с. 418].

Література

1. Богуславский М. Абстрактный гуманизм В. А. Сухомлинского / М. Богуславский // Этюды о В.А. Сухомлинском. Педагогические апокрифы / Составление, предисловие, комментарии, вступления к частям книги О. В. Сухомлинской. – К. : Акта, 2008. – С. 385–387.
2. Богуславский М. В. Детское движение в России: между прошлым и будущим: монография / М. В. Богуславский. – Тверь : Научная книга, 2007. – 112 с.
3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Социокинетика. Стратегия и тактика детского движения нового века. – М. : Ассоциация исследователей детского движения, 2002. – 512 с.
5. Сухомлинский В. Наша добрая семья (Записки пионервожатого) / В. Сухомлинский // Этюды о В.А. Сухомлинском. Педагогические апокрифы / Составление, предисловие, комментарии, вступления к частям книги О.В. Сухомлинской. – К.: Акта, 2008. – С. 31–33.
6. Целищева Н. «Учительская газета» против «Народного образования» / Н. Целищева // Этюды о В. А. Сухомлинском. Педагогические апокрифы / Составление, предисловие, комментарии, вступления к частям книги О. В. Сухомлинской. – К. : Акта, 2008. – С. 417–419.